

Д. М. Бондаренко,
аспірант кафедри державного управління і місцевого самоврядування,
Національний технічний університет "Дніпровська політехніка"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2562-0033>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.19.158

КЛАСТЕРНИЙ ВЕКТОР ОРГАНІЗАЦІЇ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

D. Bondarenko,
Postgraduate student of the Department of Public Administration
and Local Self-Government, National Technical University "Dnipro Polytechnic"

CLUSTER VECTOR OF THE ORGANIZATION OF THE POST-WAR RECONSTRUCTION OF THE INDUSTRIAL COMPLEX OF UKRAINE

У статті розглянута галузева і кількісна структура промисловості України і її стан у воєнний період. Констатовано, що кількісна структура суб'єктів господарювання за галузями промисловості в країні має тенденцію до систематичного зниження, а галузеві структурні компоненти, їх співвідношення, зв'язки і пропорції не є раціональними. Визначено, що на галузевому і територіальному рівнях найбільш ефективною формою господарювання в процесах відбудови може бути кластерна форма організації модернізаційних процесів. Розглянуто види кластерів і спрямованість їх діяльності з метою застосування їх можливостей і здатностей до інтеграції процесів контрагентів діяльності в єдиному господарському ланцюзі. Проаналізовано стан, можливості і умови активізації кластерного руху у процесах відбудови промисловості. Наведено умови фінансового забезпечення створення чи застосування наявних кластерів у процесі прийняття владою держави і керівництва кластерів взаємної відповідальності за використання спільних ресурсів. Сформовано підхід до обґрунтування управлінських рішень, спрямованих на вибір організаційних форм відбудови об'єктів.

The article examines the sectoral and quantitative structure of Ukraine's industry and its state during the war period. It was established that the quantitative structure of economic entities by industry in the country has a tendency to a systematic decline, and the sectoral structural components, their ratios, connections and proportions are not rational. It is emphasized that in the list of legal entities of business, state statistics do not single out modern organizational forms of business that are mainly engaged in innovative activities, including: technology parks, technopolises, innovation centers, hubs, venture enterprises, clusters and others, which are considered drivers of development all over the world. This does not allow to intensify their participation in the processes of post-war reconstruction of the industrial complex, which can be extremely important, timely, highly productive and operational. It was determined that at the sectoral and territorial levels, the most effective form of management in reconstruction processes can be a cluster form of organization of modernization processes. The abilities and opportunities of clusters in scientific, industrial, economic and social activities and their operational and organizational abilities for innovation and modernization

of production are systematized. The types of clusters and the direction of their activities are considered in order to apply their capabilities and abilities to the integration of the processes of business partners in a single economic chain. The state, opportunities and conditions for activation of the cluster movement in the processes of industrial reconstruction are analyzed. The conditions of financial support for the creation or application of existing clusters in the process of acceptance by the state authorities and management of clusters of mutual responsibility for the use of common resources are given. An approach to the justification of management decisions aimed at choosing organizational forms for the reconstruction of objects has been formed.

Ключові слова: промисловість, промисловий комплекс, промислова політика, галузь, органи влади, політика відбудови, суб'єкти господарювання, організаційні форми діяльності, кластери, вектори, умови формування, управління, розвиток.

Key words: industry, industrial complex, industrial policy, industry, authorities, reconstruction policy, business entities, organizational forms of activity, clusters, vectors, conditions of formation, management, development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Масштабні військові дії на території України призвели до руйнувань, збитків і втрат в усіх галузях промисловості, які мали ще й певний тягар довоєнних проблем. Виникли умови для стійкої деіндустріалізації галузей і економіки України загалом.

Чітке уявлення про зміни, які необхідно здійснити для ліквідації розрухи й відбудови зрушень не тільки фізичних активів, а й усього життєвого потенціалу, може надати політика відбудови галузевого комплексу в системі регіонального господарства шляхом застосування методу концепт-аналізу — аналіз номенклатури промислової продукції галузей регіону, її обсягів, ступеня задоволення потреб населення, оцінки регіонального ринку, визначення змін в економічній поведінці суб'єктів господарювання та інших характеристик, необхідних для відбудови. Але політика відновлення промислового комплексу країни поки відсутня. І чітких відповідей на запитання, як швидко ліквідувати руйнування поки немає.

У довоєнному періоді державна політика розвитку промисловості реалізовувалась шляхом розробки національних і галузевих реформ довгострокового періоду. Складниками реформ були принципи і механізми їх здійснення, моделі раціональної внутрішньої взаємодії галузевих об'єктів з іншими галузями й органами державної та регіональної влади. Але великі горизонти бачення майбутнього розвитку промисловості будь-якої галузі сьогодні є слабкою підтримкою відбудови їх нинішнього стану. Воєнні збитки, руйнування економіки України і невирішені проблеми відновлення ритмічного функціонування промислового комплексу потребують перегляду змісту і напрямів промислової діяльності і рішучих дій щодо пошуку і консолідації ресурсів відбудови.

Потрібним є й оновлення видів суб'єктів господарювання, підходів до їх формування, зміна механізмів та інструментів оновлення форм організації їх взаємодії, активний пошук і застосування нових ресурсів, джерел відбудови і позитивних факторів впливу на пришвидшення процесів відновлення.

Сьогодні у складі недостатньо використовуваних ресурсів і джерел відбудови вкрай недостатньо розглядаються можливості застосування інноваційних, організаційних і просторових структур організації відновлюваної діяльності, пошук нових більш ефективних форм господарювання, створення умов для мотивації їх активної діяльності з використанням інноваційних технологій і практичного досвіду розвинутих країн.

Останні дослідження і публікації. Дослідженню стану і розвитку промисловості як базової галузі розвитку країн з боку наукової спільноти завжди приділялась велика увага. В Україні вирішенню проблем промисловості, науковим, методологічним і практичним засадам її інноваційного розвитку та модернізації присвячені дослідження: О. Амоші, Ю. Бажала, І. Булеєва, В. Гейця, Я. Жаліло, Ю. Кіндзерського, С. Салиги, М. Якубовського, В. Ляшенко, О. Новікова, Д. Череватського та ін. Питання розвитку смарт-промисловості перспективні напрями та їх механізми розглядали: В. Вишневецький, О. Вієцька, О. Гаркушенко, С. Князєв, О. Лях, В. Чекіна та ін. [15].

Дослідженню проблем організації та діяльності підприємств у межах кластерних структур, вивченню впливу кластерного підходу на підвищення ефективності розвитку підприємств та інституцій присвятили праці: О. Богма, Р. Боукен, М. Войнаренко, Н. Герасимчук, Г. Григор'єв, О. Гуменюк, П. Заремба, М. Мельникова, Л. Петкова, В. Письмак, В. Ратушняк, Г. Семенов, С. Соколенко, М. Стоппер, О. Тищенко, О. Фіщук, І. Швець та ін. Авторами теорії інноваційних кластерів стали: В. Шовкалюк, Л. Федулова, С. Соколенко, В. Войнаренко, І. Пилипенко. Питання створення кластерів досліджували: М. Бутко, Г. Самійленко, О. Маслак, О. Форманчук, З. Люльчак, О. Капітанець, Т. Степанова, Т. Биков та ін. [14].

Водночас ступінь зруйнованості багатьох промислових об'єктів, порушення ланцюгів поставок, складнощі експорту, ситуації з відключенням світла, релакція багатьох підприємств на нові, більш безпечні території, створили умови подальшого погіршення стану промисловості. Тому пошук недовикористаних і нових

можливостей її відбудови повинен продовжуватись. Анонсовані владою заходи щодо підтримки промисловості поки залишаються лише намірами. Зазначене вмотивовує подальші дослідження, вирішення проблем розвитку промислового комплексу України.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є дослідити стан формування процесів відбудови й управління відновленням промислового комплексу України; встановити види організаційних форм суб'єктів господарської діяльності, залучених до участі в модернізації промисловості і віднайти недостатньо використовувані можливості організації і плинності процесів відбудови.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Промисловість є фундаментом економіки кожної країни і уряди країн світу приділяють її стану, проведенню інноваційно-технічної модернізації і розвитку промислових систем велику увагу. Промисловість забезпечує всі галузі і всі види їх процесів і процесів життєдіяльності знаряддями праці і технологіями, технікою і інструментами. Вона є активним фактором науково-технічного прогресу і відтворювальних процесів загалом.

За роки незалежності в Україні органи влади проводили певну роботу з підтримки промислового комплексу країни, але сьогоdnішній стан промисловості засвідчує її недостатність. Ще до початку війни почали відстежуватись тенденції щодо появи складних проблем і занепаду значної кількості промислових об'єктів багатьох промислових галузей.

Відбудова України сьогодні фокусується на всіх галузях народного господарства. Народного господарський комплекс України відрізняється складною структурою: галузевою, територіальною, функціональною й організаційною. Поняття "галузь" у Господарському кодексі України визначається як сукупність усіх виробничих одиниць, які здійснюють переважно однакові або подібні види виробничої діяльності [2, ст. 260].

Галузями національної економіки є промисловість, будівництво, сільське господарство, торгівля й управління. Кожна галузь поділяється на комплексні підгалузі та види виробництва, які характеризуються різним ступенем диференціації виробництва. Існують галузеві, міжгалузеві, міжгалузево-регіональні, територіальні, регіональні, локальні господарські комплекси [17]. У контексті майбутнього розвитку в Україні виділяються такі основні стратегічні галузі промисловості України: верстатобудування та інструментальне виробництво, електронна та радіоелектронна промисловість, хімічна промисловість (зокрема, продукти спеціальної хімії), титанова промисловість, легка промисловість, переробна промисловість у системі агропромислового комплексу, авіаційна промисловість, ракетно-космічна промисловість, оборонно-промисловий комплекс [6, с. 13—130]. Але цілісний підхід щодо розвитку заявленої сукупності галузей поки відсутній. Галузева (компонентна) структура відображає співвідношення, зв'язки і пропорції між групами галузей, а головними її компонентами визначаються виробничі й невиробничі структури. Суб'єктами господарювання в галузях є юридичні особи [17].

Згідно з даними Державної статистики України серед юридичних осіб, які працюють в Україні станом на 1 січня 2020 р. налічувались такі види: державні підприємства, казенні підприємства, акціонерні товариства, кооперативи, державні організаційні (установи, заклади), комунальні підприємства, корпорації, консорціуми, концерни, кредитні спілки та ін. Кількість юридичних осіб за організаційними формами на цей період становить 1 350 627, у тому числі приватних — 200 285; державних підприємств — 3 750; казенних підприємств — 32; акціонерних товариств — 13 902, у тому числі публічних — 1 418, приватних — 5 352, кооперативів — 28 071; органів державної влади, організацій (установ, закладів) — 93 952, з них державних організацій (установ і закладів) — 9 613; корпорацій — 554, консорціумів — 79, концернів — 185, кредитних спілок — 1 061 [10].

Однак кількісні характеристики суб'єктів господарювання за організаційними формами не відображають напрями і потреби відбудови та їх відновлення і лише характеризують різноманіття їх видів. Постає питання конкретизації ступеня їх відновлення та їх можливостей і здатностей до власної участі інноваційного відтворення за умов надання їм конкретної допомоги.

Водночас слід підкреслити, що в переліку юридичних осіб за організаційними формами господарювання державна статистика не наводить кількість організаційних структур і форм діяльності суб'єктів господарювання, які займаються переважно інноваційною діяльністю. В усьому світі вони вважаються драйверами розвитку, насамперед промисловості. У складі найбільш ефективних форм господарювання на галузевому і територіальному рівнях визначені кластери. Існує багато визначень терміна "кластер", які тією чи іншою мірою доповнюють чи розширюють інформацію про цей особливий вид господарських суб'єктів. Наведемо їх найбільш використовувані.

Кластери — це "нові інституції", які не залежать від попередніх умов розвитку, а становлять архітектуру інтеграційних процесів контрагентів в єдиному господарському ланцюзі для забезпечення вирівнювання соціально-економічних процесів як ефективні й гнучкі інституційні структури [14, с. 82].

У сучасному розумінні кластер являє собою організаційно оформлену, локально інтегровану структурну мережу зацікавлених у співробітництві та використанні його результатів юридично незалежних суб'єктів у певній сфері діяльності з координацією дій та програм розвитку в межах чітко визначеної стратегії [7, с. 97]. Кластер також розглядається як галузеве, територіальне добровільне об'єднання організацій, які тісно співпрацюють між собою та іншими суб'єктами у виробничо-збутовому ланцюжку створення цінностей задля підвищення конкурентоспроможності власної продукції, її експорту, зниження трансакційних та економічних витрат діяльності та сприяння економічному розвитку регіонів [19].

Кластери здатні забезпечити кращу організованість і виробничу спроможність у вирішенні проблем підвищення продуктивності та якості праці, підвищити швидкість операційної діяльності, оперативність логістичних процесів та інноваційної модернізації виробни-

тва, вирішення питань оптимального поєднання ринкових і неринкових методів управління, створювати гібридний тип партнерства, швидко реагувати на появу змін у навколишньому середовищі та володіють іншими особливостями, які дозволяють консолідувати зусилля для вирішення виниклих проблем. Здатності кластерів як організаційної форми організації діяльності зумовили їх широке застосування в усьому світі за рахунок інтеграції потенціалів підприємств і робітників територій.

Картина стану українських кластерів поки не систематизована та недостатньо конкретизована. Завдяки підтримці Євросоюзу першим формалізованим об'єднанням, яке активізувало кластерний рух в Україні, став Український кластерний альянс (УКА) за аналогією з Європейським кластерним альянсом (ЕКА) [18]. Координатори й експерти кластерних ініціатив обговорили і створили Національну програму кластерного розвитку до 2027 року. Кластерам була надана роль рушіїв смарт-спеціалізації України, генераторів підтримки креативних технологій і критичної інфраструктури продовольчої безпеки та інших прогресивних зрушень, визначена їх спрямованість на інтеграцію управління секторами промисловості із застосуванням інтегрованого управління ланцюгами доданої вартості, управління розвитком і готовності взяти на себе частку завдань інтеграції з Євросоюзом [19].

У Державній стратегії регіонального розвитку на 2021—2027 рр. першою стратегічною ціллю визначено формування згуртованості держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах. Одним із завдань оперативних цілей передбачено забезпечення підтримки створення ІТ-кластерів в агломераціях та великих містах, що мають необхідний потенціал та інфраструктуру. Для підвищення конкурентоспроможності регіонів передбачалось формування міських та регіональних економічних кластерів, діяльність яких сприяла б ефективному використанню ресурсів територій, їх комплексному розвитку та становленню інноваційної економіки держави [5, додаток 2]. В українському законодавстві є також низка законів, де згадуються кластери. Але затверджена політика кластерного розвитку відсутня. Водночас розроблений 17 грудня 2020 р. Проєкт національної програми кластерного розвитку України до 2027 р. групою експертів і представників Українського кластерного альянсу [13] і презентований на платформі Індустрія 4 Україна не затверджений. Стає очевидним, що кластери в Україні створюються в умовах практичної нейтральності влади і фрагментарно, хоча вони охоплюють багато сфер діяльності. Кількість кластерів та асоціацій кластерного типу, що входять до кластерного альянсу, дорівнює 48 [19].

За даними Центру регіональних досліджень існуючі в Україні кластери в довоєнний період були розосереджені в обласних центрах і великих містах Харківської, Одеської, Дніпропетровської, Львівської, Запорізької, Київської та інших областях [11] із переважанням у них кластерів інновацій та інвестицій, інжинірингу та автоматизації промислового сектору, хайтеку та популяризації технологій Індустрія 4 Україна і розвитку не тільки традиційних галузей, а й інноваційних напрямів смарт-спеціалізації. Вона хоч і була визначена в більшості ре-

гіонів, але досі залишається до кінця не обґрунтованою. Смарт-спеціалізація розглядається як підхід, що передбачає аргументоване визначення суб'єктами регіонального розвитку в межах регіональної стратегії окремих стратегічних цілей та завдань щодо розвитку видів економічної діяльності, які мають інноваційний потенціал, з урахуванням конкурентних переваг регіону та сприяють трансформації секторів економіки в більш ефективні [16, с. 186], як концепція та політика інноваційного регіонального розвитку, яка сприяє економічному зростанню через краще розкриття його потенціалу [13, с. 6].

На сучасному етапі в Європі налічується 2 950 кластерів в 51 галузі промисловості, які покривають до 39% робочих міст і до 55 % фондів заробітних плат ЄС. В Австрії, Німеччині, Канаді, Китаї, США, Франції, Сінгапурі та інших країнах реалізується кластерна політика Європи. В кластерах реалізується 87 % всіх патентів ЄС. Продуктивність праці найбільш розвинутих кластерів перевищує більш ніж у 2 рази продуктивність праці традиційних фірм-експортерів [11; 13].

Кількість професійної орієнтації діяльності кластерів можливо прослідкувати за їх видами. У складі останніх: ІТ-кластери, інноваційні ІТ-парки, кластери створення об'єктів інноваційної інфраструктури, кластери креативних технологій (наноматеріали, композитні матеріали, технології модернізації поверхні, інженерія багатофункціональних тканин), інфраструктурні кластери (будівельні, логістичні, транспортні), високотехнологічні (приладобудування, машинобудування, автомобілебудування, високотехнологічні господарські технології і робототехніка), сільськогосподарські (аграрної переробки), екологічні і торговельні кластери, фінансові конгломерати, промисловий хайтек та ін.

Види і можливості кластерів повинні умотивовувати їх до широкого застосування як ефективної організаційної форми процесів діяльності з відбудови України, у тому числі її промислового комплексу з урахуванням пріоритетів галузевих, міжгалузевих і регіональних кластерів на засадах співпраці з органами державної, місцевої та регіональної влади. Але на цьому шляху існує низка до сьогодні невирішених проблемних питань: відсутність дієвого механізму державно-приватного партнерства і співпраці, слабо врегульовані відносини між владою і бізнесом стосовно використання коштів і привілей, які надає держава, для розвитку й підтримки кластерної діяльності, відносини стосовно врегулювання корпоративних прав, економічних, соціальних та інших корпоративних відносин у процесах суспільної праці на шляху відбудови і ключових сфер її життя.

Війна фактично знищує значну частку нашої промисловості, втрачаються внутрішньогалузеві й міжгалузеві виробничі зв'язки, з'являються інші негаразди, ліквідацію яких треба починати вже зараз. Серед невідкладних заходів і процесів діяльності, які слід обрати для відбудови й відновлення, повинні бути не тільки ті, що спрямовуються на відновлення технічних, технологічних матеріальних та інших предметних руйнувань, а й ті, що містять чітку соціальну спрямованість, розбудову соціальних процесів, відбудовують промислові комплекси як осередки суспільства з певними соціальними цілями.

Таблиця 1. Підходи для обґрунтування управлінських рішень, спрямованих на вибір організаційних форм відбудови промислових об'єктів

Підхід	Укрупнений зміст
Структурний	Дотримання цілісної структури промисловості через підтримку прогресивних галузей і підприємств, забезпечення їх позитивного впливу на стан промисловості загалом. Структурне удосконалення передбачуваних змін за рахунок застосування нових організаційних форм і нової сукупності знань для збільшення суспільного виробництва
Ринковий	Зниження вхідних бар'єрів і розширення внутрішнього ринку продукції підприємств, розвиток їх інфраструктури і збільшення інвестицій
Об'єктно-цільовий	Передбачає поєднання суб'єктів господарювання за певної сукупності способів зв'язку та елементів цілеспрямованої взаємодії для досягнення поставлених цілей
Кластерний	Удосконалення і розвиток організаційного оформлення співпраці в локально-інтегрованих мережах, взаємодія взаємопов'язаних працівників, економічно незалежних юридичних і фізичних об'єктів господарювання з координацією їх дій і програм діяльності
Смарт-спеціалізація	Передбачає аргументоване визначення суб'єктів господарювання в окремих сферах і галузях регіонів, які мають інноваційний потенціал розвитку і мотиваційну трансформацію відповідних секторів економіки до інноваційної модернізації
Корпоративний	Дотримання принципів єдності, стабільності, безпеки і демократії, які розглядаються як ключові процеси відбудови і відновлення країни, будуються на корпоративних відносинах (соціальних, економічних, ділових та ін.), які наголошуються і приймаються згідно з Кодексом корпоративного управління, спільною корпоративною відповідальністю і дотриманням принципів корпоративної поведінки та корпоративної культури, корпоративних звичаїв, традицій і загальноприйнятих норм

Джерело: розроблено автором.

Для повоєнних умов повинні бути попередньо визначені організаційні форми і структури, які здатні слідувати обраним векторам розвитку секторів промисловості і комплексу галузей на територіях і в регіонах. Висновки і рішення повинні бути виваженими та обґрунтованими.

Неефективні і недостатньо потужні підприємства слід включити до об'єктів відновлення за профілем діяльності, призначення продукції з рівнем спеціалізації та іншими показниками. Також доцільно їх розглянути як об'єкти, які можуть бути відновленими за рахунок кластерної підтримки. Останні слід обирати за подібністю зв'язків, відстанню, рівнем спеціалізації, місцем і масштабами в галузевих обсягах виробництва і з міжгалузевими комплексами, що надають уявлення про доцільність їх використання в тій чи іншій галузі промисловості.

Для посилення конкретних можливостей відновлення підприємств шляхом застосування кластерної промислової політики доцільно передбачати об'єднання кількох локальних підприємств у межах застосування кластерного підходу, створювати єдиний ланцюг промислових процесів або їх спільну перебудову на нові напрями діяльності.

В умовах воєнного нестабільного часу і високої ризикованості навколишнього середовища можуть часто виникати потреби в перегляді заходів, обраних для відбудови і відновлення промисловості, або їх часте корегування в короткострокових проміжках часу. Філософію, мету, вибір напрямів, спрямованості та інструментів ситуаційного управління можуть створити окремі підходи чи їх сукупність: структурний, ринковий, об'єктно-цільовий, кластерний, підхід смарт-спеціалізації і корпоративний (таблиця 1).

Ці підходи досить широко використовуються в науковій і методологічній літературі, але на практиці їх застосування здійснюється фрагментарно, далеко не у всіх секторах діяльності і не в повному обсязі. На етапі повоєнної розбудови їх доцільно розглядати як об'єднаний механізм у підвищенні національної солідарності українського народу. В сукупності вони здатні сприяти появі суттєвого синергетичного ефекту і забезпечувати всі очікувані результати і появу нових умов для стійкості і безперервного плину процесів розбудови.

При аналізі масштабів руйнування і стану економіки України стає очевидним, що для її відбудови фінансові можливості бюджету України фактично мізерні. Водночас слід зазначити, що в цей тяжкий для України час їй надається безпрецедентна допомога для відбудови, відновлення і розвитку. Завдяки цій допомозі Уряд України розробляє і реалізує низку програм для підтримки й активного розвитку, мікро-, макро-, малого і середнього бізнесу на умовах надання пільгових кредитних, комерційних ресурсів. Створений і реалізується урядовий проєкт "єРобота", який втілюється в суспільну діяльність за 6-ма програмами: мікрогранти для створення власного бізнесу, гранти для створення переробного підприємства, державне фінансування закладання саду, кошти для розвитку тепличного господарства, грант на реалізацію стартапів, у тому числі в сфері ІТ, кошти на навчання ІТ-спеціальностям. Створений Державний фонд регіонального розвитку України та інші джерела в межах державних схем країни, що призначені для технічної допомоги і підтримки процесів відбудови. Працює прєкт міжнародної технічної допомоги "Застосування і імплементація Угоди про асоціацію між ЄС та Україною у сфері торгівлі", який зосереджується на регіональних і неринкових підприємствах, що здійснюють ініціативи у визначенні своєї виробничої діяльності.

Для відбудови України за допомогою швидких інвестицій і інновацій тільки на міжнародній конференції з відновлення України в Лондоні 21—22 червня 2023 р., метою якої була мобілізація міжнародної підтримки для економічної та соціальної стабілізації України та подальшого процесу відновлення від наслідків війни. У 2023 р. Європейський інвестиційний банк виділяє Україні 840 млн євро на реалізацію пріоритетних проєктів з відновлення інфраструктури (муніципальної (шкіл, лікарень тощо), водопостачання та водовідведення, громадських будівель з урахуванням енергоефективності, транспортних мереж і міського громадського транспорту), фінансування розвитку цифрової трансформації та посилення кібербезпеки. США виділяє Україні 1,3 млрд. доларів на відновлення енергосистем, життєво важливої інфраструктури та допомогу оцифровування митної системи України. Німеччина надає Україні 381 млн євро на гуманітарну допомогу. Франція — 40 млн євро на щорічну реконструкцію України (аварійної реконструкції критичної інфраструктури, медичного обладнання та в разі необхідності енергетичних об'єктів в очікуванні наступної зими). Загалом ЄС обіцяє покрити 45% усіх потреб України на відновлення до 2027 р., що становить приблизно на 50 млрд євро. Це будуть гранти та кредити, частково заморожені активи Росії.

Водночас, з боку України повинні бути створені умови цільового, раціонального й ефективного використання цієї підтримки. Стає очевидним, що необхідно переглянути наявні організаційні структури господарської діяльності, які будуть реалізовувати процеси відбудови. Вони повинні бути налагоджені на стійку чесну раціональну і відповідальну організацію діяльності, бути згруповані, тісно інтегровані і скоординовані за всіма модернізаційними процесами, як спорідненими, так і різноспрямованими. Необхідним є і підвищення гнучкості горизонтальних і вертикальних зв'язків співпраці і співробітництва учасників, всі дії повинні супроводжуватись управлінням процесами відбудови інноваційних підходів і принципів. Президент В. Зеленський на конференції у Лондоні підкреслив, що в основу повоєнної відбудови України, яка є можливою за умови міжнародної підтримки, повинні бути покладені п'ять головних принципів: єдність, стабільність, розвиток, безпека та демократія [20].

Надзвичайно важливим і необхідним є застосування потужного механізму взаємовигідної співпраці між органами влади на всіх рівнях з бізнесом і громадянським суспільством. На жаль, слід зазначити, що для ефективно та цілеспрямованої відбудови України державна влада не завжди приймала виважені й обгрунтовані рішення, хоча, враховуючи їх значущість і масштаби впливу, неприпустимо, щоб вони були необгрунтованими, спонтанними чи хаотичними. Насамперед слід чітко визначити перелік упорядкованих, організаційно спрямованих, галузево і територіально окреслених і законодавчо узгоджених заходів щодо управління і регулювання впливу процесів відбудови й оновлення.

Робота Уряду також повинна стати більш галузевою, об'єктно-суб'єктною і операційно спрямованою. Необхідно, щоб держава, надаючи кошти для відбудови країни і розвитку мікро-, макро- і середнього бізнесу, орієнтувала його діяльність не тільки для власного розвитку і у власному баченні, а й, пристосовувала його діяльність до сьогоdnішніх потреб держави і регіонів, на вирішення гострих проблем і процесів життєдіяльності суспільства.

Важливим аспектом органів державної та місцевої влади при їх взаємодії з бізнесом є удосконалення виконання функцій управління відбудовою зруйнованих об'єктів, регіонів, галузей і процесів життєдіяльності, упорядкування грошово-правових відносин співпраці, спільної відповідальності сторін за якість, своєчасність і повноту обсягів відновлення. Вони повинні бути наголошеними і закріпленими при наданні грантів та інших джерел інвестування за пільговими і ринковими умовами. Це потребує чіткого формулювання, організації і дотримання взаємних прав і суспільних зобов'язань на умовах суспільного договору. В загальному розумінні суспільний договір являє собою добровільну згоду кожної окремої особистості на об'єднання у спільноту з метою захисту своїх прав на життя, безпеку, здоров'я, освіту й водночас справедливого розподілу національного багатства і доступу до культурного надбання [7, с. 80].

Суспільний договір співпраці між владою, бізнесом і громадянським суспільством в обраному напрямі відображає правові, економічні та соціальні правовідно-

сини сторін у відповідних сферах спільної діяльності, у тому числі і при створенні нового типу організаційних структур суб'єктів господарювання за підтримкою і участю влади. Договором закріплюється добровільна згода на прийняття певних чітких зобов'язань і відповідальності за їх використання. Це загальна згода жити за визначеними законами та принципами, які на різних етапах розвитку еволюціонують за запитами й очікуваннями суспільства, що знаходить своє відображення в національному законодавстві [7, с. 79—80].

Уявляється, що саме недостатнє застосування деталізованих суспільних договорів між владою, бізнесом і населенням призвело до появи в Україні неприбуткових підприємств, зниження продуктивності й оплати праці, безробіття й одночасної появи власних працюючих структур з мільйонними прибутками.

На вдосконалення організації повсюдної масштабної діяльності з відбудови і відновлення України були спрямовані і акценти при обговоренні загального бюджету чотирирічної програми співпраці згідно зі спільним Планом дій Ради Європи для України на 2023—2026 рр. "Стійкість, відновлення та відбудова". Зокрема, зазначалося, що відбудова України повинна здійснюватись за тісно взаємопов'язаними, але відносно самостійними напрямками: відновлення та відбудова народного господарства України; підвищення результативності дій парламенту та підвищення відповідальності членів Верховної Ради України [8]. Відповідно до цих напрямів проведене дослідження проілюструвало недостатньо використовувані в Україні можливості кластерної організації управління процесами відновлення і необхідні дії влади з поглиблення партнерської співпраці з бізнесом, державними суб'єктами господарювання та населенням, недостатнє підвищення результативності і зміцнення взаємної відповідальності задля активізації та пришвидшення процесів відбудови й ефективного використання міжнародної фінансової допомоги.

ВИСНОВКИ

Ключовим вектором підйому економічного та соціального стану України є відбудова, оновлення і підтримка промисловості країни на належному конкурентоздатному рівні. Але проблемне поле промислової політики регіонів і загалом України на сучасному етапі і в повоєнний період включає надзвичайно широкий перелік питань стосовно управління заходами ліквідації руйнувань і погіршених умов функціонування промисловості. У їх складі заходи з підвищення змісту, обсягів та інтеграції державної, регіональної і галузевої співпраці із суб'єктами господарювання різних форм власності, поєднання зусиль, джерел, напрямів і стимулів співпраці і підвищення взаємної відповідальності, згуртованості і єдності колективів і влади, залучених до процесів відновлення.

Організація процесів відбудови й оновлення повинна включати організаційні, структурні, ринкові, техніко-технологічні та інші завдання. Одним із важливих кроків організації діяльності з відбудови й управління пропонується підтримка створеного потужного кластерного руху, запровадження кластерної організації діяльності і сукупності підходів, які здатні забезпечити інноваційну конкурентоспроможність промисловості. Уваги по-

требує і широке запровадження партисипативного управління, залучення до широкої участі населення, бізнесу і безпосередньо влади для вирішення проблем відбудови України.

Запропонована сукупність підходів до обґрунтування і вибору організаційних форм відбудови промисловості та умов їх запровадження може суттєво активізувати застосування сучасних наукових здобутків, інформаційно-комунікативних моделей спільної взаємодії і згуртованості народу для швидкої реалізації процесів відновлення.

Література:

1. Про схвалення Стратегії розвитку промислового комплексу України на період до 2025 року: проект розпорядження Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?Lang=uk-UA&id=10ef5b65-0209-4aa1-a724-49fd0877-d8d6&title=ProektRozporiadzhenniaKabinetuMinistrivUkrainiproSkhvalenniaStrategiiRozvitkuPromislovogoKompleksuUkrainiNaPeriodDo2025-Roku>
2. Господарський кодекс України: підписаний Президентом України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
3. Про господарські товариства: Закон України від 16 вересня 1991 р. № 1576-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>
4. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 р. № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
5. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021 — 2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-p#Text>
6. Концепція розвитку стратегічних галузей промисловості України / Український інститут майбутнього. Київ, 2021. 136 с. URL: <https://e-cis.info/upload/iblock/d2c/d2cad1f871879554ade473c93b475292.pdf>
7. Україна 2030: Доктрина збалансованого розвитку / авт. кол.: Жилінська О. (наук. ред.), Мельничук О. (відповід. ред.), Антонюк Л. [та ін.]. 2-ге вид. Львів: Кальварія, 2017. 164 с. URL: <http://econom.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/03/E-Book-Doctrine-2030.pdf>
8. План дій Ради Європи для України на 2023—2026 роки "Стійкість, відновлення та відбудова": підготовлено Директоратом з координації програм 29 листопада 2022 р.; затверджено Комітетом міністрів Ради Європи від 14 грудня 2022 р. URL: <https://rm.coe.int/action-plan-ukraine-2023-2026-ukr/1680aa8282>
9. Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України (ЄДРПОУ) // Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/menu/edrpou.htm>
10. Кількість юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання // Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/edrpou/ukr/EDRPU_2020/ks_opfg/ks_opfg_0120.htm
11. Баранник В. О. Щодо сприяння розвитку регіональних кластерів в Україні: аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-08/klustery.pdf>
12. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 5 лютого 2015 р. № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
13. Національна програма кластерного розвитку до 2027 року: Концепція. Орієнтири розвитку. Рекомендації / О. Юрчак та ін. Київ: АППАУ, Платформа Industry4-Ukraine, 2020. 74 с. URL: <https://mautic.appau.org.ua/asset/166:proekt-nacprogrami-klasterного-rozvitkudo-2025-v1pdf>
14. Присяжнюк А. Ю. Сингулярність кластерного розвитку національної економіки: монографія. Київ: Держ. торг.-екон. ун-т, 2022. 300 с. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjlxNw==/b12c43949b431de6555354d-98af79734.pdf>
15. Смарт-промисловість в епоху цифрової економіки: перспективи, напрями і механізми розвитку: монографія / [В. П. Вишневський, О. В. Вієцька, О. М. Гаркушенко та ін.]; за ред. В. П. Вишневського; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2018. 192 с. URL: <https://iie.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/2018-Smart-promislovist-v-epohu-tsifrovoyi-ekonomiki.pdf>
16. Стратегія Дніпра 2030. URL: https://dnipro-rada.gov.ua/upload/editor/strategiya_osnovnij_dokument_1.pdf
17. Завадських Г. М. Регіональна економіка: навчальний посібник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 556 с. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/et/wp-content/uploads/sites/33/posibnyk-.rehionalna-ekonomika.pdf>
18. Юрчак О. Кластери — пігулка від деіндустріалізації. Дзеркало тижня від 24 травня 2022. URL: <https://zn.ua/ukr/business/klasteri-pihulka-vid-deindustrializatsiji.html>
19. Industry4Ukraine: платформа промислових та хайтек секторів. URL: <https://www.industry4ukraine.net>
20. Зеленський на конференції у Лондоні виклав 5 принципів відбудови України // Рубрика медіа рішень. 21 червня 2023. URL: <https://rubryka.com/2023/06/21/zelenskyj-na-konferentsiyi-u-londoni-vyklav-5-pryntsypiv-vidbudovy-ukrayiny>

References:

1. Cabinet of Ministers of Ukraine (2018), Resolution "On the approval of the Strategy for the Development of the Industrial Complex of Ukraine for the period until 2025", available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?Lang=uk-UA&id=10ef5b65-0209-4aa1-a724-49fd0877d8d6&title=ProektRozporiadzhenniaKabinetuMinistrivUkrainiproSkhvalenniaStrategiiRozvitkuPromislovogoKompleksuUkrainiNaPeriodDo2025-Roku> (Accessed 05 Sept 2023).
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "The Commercial Code of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (Accessed 05 Sept 2023).
3. Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine "On Business Associations", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text> (Accessed 05 Sept 2023).
4. Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine "On Investment Activity", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text> (Accessed 05 Sept 2023).

zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text (Accessed 05 Sept 2023).

5. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020), Resolution "On the approval of the State Regional Development Strategies for 2021—2027", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-p#Text> (Accessed 05 Sept 2023).

6. Ukrainian Institute for the Future (2021), "Concept of development of strategic industries of Ukraine", available at: <https://e-cis.info/upload/iblock/d2c/d2cad1f871879-554ade473c93b475292.pdf> (Accessed 05 Sept 2023).

7. Zhylyns'ka, O. Mel'nychuk, O. and Antoniuk, L. (2017), Ukraine 2030: Doktryna zbalansovanoho rozvytku [Ukraine 2030: Doctrine of balanced development], Kal'varii, L'viv, Ukraine, available at: <http://econom.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/03/E-Book-Doctrine-2030.pdf> (Accessed 05 Sept 2023).

8. Council of Europe (2022), "Action Plan of the Council of Europe for Ukraine for 2023—2026 "Resilience, Recovery and Reconstruction"", available at: <https://rm.coe.int/action-plan-ukraine-2023-2026-ukr/1680a-a8282> (Accessed 05 Sept 2023).

9. State Statistics Service of Ukraine (2023), "Unified State Register of Enterprises and Organizations of Ukraine (UEDRPOU)", available at: <https://ukrstat.gov.ua/menu/edrpou.htm> (Accessed 05 Sept 2023).

10. State Statistics Service of Ukraine (2023), "Number of legal entities by organizational and legal forms of business", available at: https://ukrstat.gov.ua/edrpou/ukr/EDRPU_2020/ks_opfg/ks_opfg_0120.htm (Accessed 05 Sept 2023).

11. Barannik, V.O. (2021), available at: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-08/klustery.pdf> (Accessed 05 Sept 2023).

12. Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine "About the basics of state regional policy", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (Accessed 05 Sept 2023).

13. Yurchak, O. (2020), Natsional'na prohrama klasterneho rozvytku do 2027 roku: Kontseptsiiia. Oriientyry rozvytku. Rekomendatsii [National program of cluster development until 2027: Concept. Landmarks of development. Recommendations], APPAU, Platforma Industry4Ukraine, Kyiv, Ukraine, available at: <https://mautic.appau.org.ua/asset/166:proekt-nacprogrami-klasterного-rozvitkudo-2025-v1pdf> (Accessed 05 Sept 2023).

14. Prysiazniuk, A.Yu. (2022), Synhuliatornist' klasterneho rozvytku natsional'noi ekonomiky [Singularity of cluster development of the national economy], Derzh. torh.-ekon. un-t, Kyiv, Ukraine, available at: <https://knote.edu.ua/file/MjlxNw==/b12c43949b431de-6555354d98af79734.pdf> (Accessed 05 Sept 2023).

15. Vyshnevs'kyj, V.P. Viets'ka, O.V. and Harkushenko, O.M. (2018), Smart-promyslovist' v epokhu tsyfrovoy ekonomiky: perspektyvy, napriamy i mekhanizmy rozvytku [Smart industry in the era of the digital economy: prospects, directions and mechanisms of development], NAN Ukrainy, In-t ekonomiky prom-sti. Kyiv, Ukraine, available at: <https://iie.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/2018-Smart-promislovist-v-epohu-tsifrovoyi-ekonomiki.pdf> (Accessed 05 Sept 2023).

16. Dnipro City Council (2020), "Dnipro 2030 Strategy", available at: https://dniprorada.gov.ua/upload/editor/strategiya_osnovnij_dokument_1.pdf (Accessed 05 Sept 2023).

17. Zavads'kykh, H.M. (2015), Rehional'na ekonomika [Regional economy: study guide], OLDI-PLYuS, Kherson, Ukraine, available at: <http://www.tsatu.edu.ua/et/wp-content/uploads/sites/33/posibnyk-.rehionalna-ekonomika.pdf> (Accessed 05 Sept 2023).

18. Yurchak, O. (2022), "Clusters are a pill against deindustrialization", available at: <https://zn.ua/ukr/business/klasteri-pihulka-vid-deindustrializatsiji.html> (Accessed 05 Sept 2023).

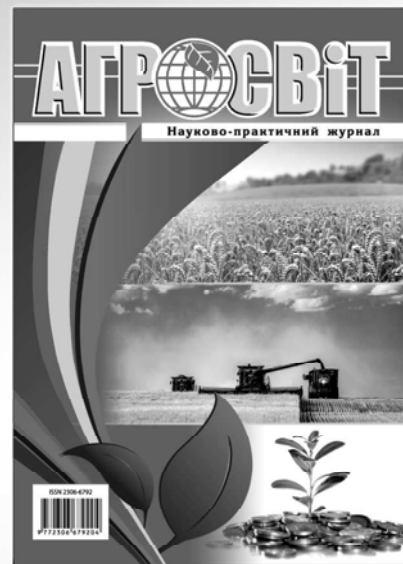
19. Industry4Ukraine (2023), available at: <https://www.industry4ukraine.net> (Accessed 05 Sept 2023).

20. Rubryka media rishen' (2023), "At the conference in London, Zelensky outlined 5 principles of rebuilding Ukraine", available at: <https://rubryka.com/2023/06/21/zelenskyj-na-konferentsiyi-u-londoni-vyklav-5-pryntsyviv-vidbudovy-ukrayiny> (Accessed 05 Sept 2023).
Стаття надійшла до редакції 15.09.2023 р.

АГРОСВІТ

<https://nayka.com.ua>

Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

**Журнал включено до переліку
наукових фахових видань України
з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)**

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292